

TALABALAR O'RTASIDA LIDERLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA MENTORLIK TIZIMINING AHAMIYATI

Xoshimova Muazzamxon Zaynalobidinovna

FarDU Pedagogika-psixologiya va san'atshunoslik fakulteti

“Maktabgacha ta'lim kafedrasi o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada talabalar o'rtasida liderlik sifatlarini shakllantirish va rivojlantirish jarayonida mentorlik tizimining tutgan o'rni tahlil etilgan. Unda mentorlik tushunchasi, uning pedagogik jihatlari hamda OTM tajribasida qo'llanilish holatlari yoritilgan. Shuningdek, liderlik kompetentligini oshirishda mentorlikning samarali mexanizmlari va yo'nalishlari ko'rsatib o'tilgan. Maqolada zamonaviy ta'lim jarayonida mentorlik tizimini tizimli tashkil etish orqali talabalar shaxsini har tomonlama rivojlantirish mumkinligi asoslangan.

Kalit so'zlar: liderlik, mentorlik, kompetentlik, talabalar, oliy ta'lim, pedagogik yondashuv, shaxsiy rivojlanish, ustoz-shogird, ijtimoiy faoliyat.

Kirish: Zamonaviy ta'lim jarayoni nafaqat bilim berishga, balki shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarni, jumladan, liderlik sifatlarini shakllantirishga ham qaratilgan. Oliy ta'lim muassasalarida (OTM) talabalar o'rtasida liderlik kompetentligini rivojlantirish dolzarb masala hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, mentorlik tizimi – ya'ni tajribali shaxslar tomonidan yoshlar bilan tizimli, doimiy ishlash amaliyoti – liderlik fazilatlarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida e'tirof etiladi.

Asosiy qism

Liderlik bu — o'ziga ergashtira olish, tashabbus ko'rsatish, mas'uliyatli bo'lish, qaror qabul qilish va jamoani boshqarish qobiliyatidir. Zamonaviy oliy ta'lim talabalari esa jamoada ishlay oladigan, tashabbus ko'rsata oladigan, muammolarni mustaqil hal qila oladigan, o'z fikrini erkin ifoda eta oladigan bo'lishi lozim.

Bu fazilatlar esa faqat ma'ruza yoki testlar orqali emas, balki amaliy mashg'ulotlar, tajriba, ijtimoiy faoliyat orqali shakllanadi. Mentorlik tizimi aynan shunday imkoniyatni yaratadi.

Mentorlik bu — tajribali shaxs (mentor) tomonidan kamroq tajribaga ega shaxsga (menti) yordam ko'rsatish, maslahat berish, yo'naltirishdan iborat jarayondir. Bu tizim:

- ✓ Talabani o'zini anglashiga,
- ✓ O'z iqtidorini rivojlantirishiga,
- ✓ Ijtimoiy faolligini oshirishiga,
- ✓ Mas'uliyat hissining kuchayishiga xizmat qiladi.

Mentor – bu ustoz, yo'l ko'rsatuvchi, yordamchi va ayni paytda talabani mustaqil fikrlashga undovchi shaxsdir.

OTM tajribasida mentorlikning amaliy jihatlari.

O'zbekistonning ko'plab oliy ta'lim muassasalarida "ustoz-shogird", "kurator-mentor" tizimlari yo'lga qo'yilgan. Bu tizimlar quyidagicha ishlaydi:

- ✓ Yuqori bosqich talabalari past bosqichdagilarga yo'l-yo'riq ko'rsatadi;
- ✓ Ilmiy rahbarlar yoki ustozlar iqtidorli talabalar bilan individual ishlaydi;
- ✓ Talaba klub va tashkilotlarda rahbarlik qilib, amalda liderlikni o'rganadi.

Hozirgi kunda ko'plab OTMlarda mentorlik tajribasi ijobiy samara bermoqda. Talabalar o'zaro muloqotda yetakchilik ko'nikmalarini, muammolarni hal qilish strategiyalarini o'rganmoqdalar. Bu bo'yicha shaxsiy rivojlanish rejalari tuzish, guruhli loyihalarda ishtirok, ijtimoiy loyihalarga yetakchilik qilish, feedback va refleksiya asosida tahlil qilish samarali natijalarni bermoqda.

Mentorlikda eng muhim jihat – doimiylik va tahliliy yondoshuvdir. Mentor nafaqat yo'naltiradi, balki talabani mustaqil fikrlashga, erkin qaror qabul qilishga va muammolarni bartaraf eta olishga undaydi.

Xulosa

Bugungi globalashuv sharoitida bo'lajak mutaxassisning liderlik

kompetentligini rivojlantirish ularning jamoadagi ijtimoiy faoliyatini faollashtirish, tashabbuskorligini kuchaytirish, boshqaruv malakalarini shakllantirish hamda raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, amaldagi ta'lim jarayonida OTM talabalarining liderlik kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik texnologiyalarni yaratish, ularni o'quv jarayoniga joriy etish va ilmiy asoslash zarurati mavjud.

Mentorlik tizimi talabalar o'rtasida liderlik kompetentligini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Bu tizim orqali talabalar o'z ijtimoiy roli, shaxsiy salohiyati, qaror qabul qilish qobiliyatlari hamda tashabbuskorlik fazilatlarini o'zlashtiradilar. Zamonaviy ta'limda mentorlikni tizimli ravishda joriy etish — yosh yetakchilarni tayyorlash yo'lida muhim qadamdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduqodirov A.A., Usmonboyeva M.A. Pedagogika. – Toshkent: “Fan”, 2019.
2. Bahodirov A., To'xtasinov D. “Ta'limda mentorlik: nazariya va amaliyot”. – T.: Fan, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli farmoni.
4. D.A. Jorayev, “Pedagogik texnologiyalar asoslari”. – T.: TDPU, 2019.
5. Maleyko, G. (2020). "Mentoring and Leadership Development in Higher Education". *Journal of Leadership Studies*, 14(1), 30–39.
6. Xasanboeva G.T., To'raqulova G.T. Yoshlar bilan ishlashda ijtimoiy pedagogika. – Toshkent: TDPU, 2020.
7. Abdullayeva N.R. Liderlik va menejment asoslari. - Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
8. www.sciencedirect.com (<https://www.sciencedirect.com/>) – Xalqaro ilmiy maqolalar platformasi.